
PREJELI SMO

Spoštovano uredništvo JiS,

pri prebiranju zadnje številke vašega časopisa se mi je pogled med drugim ustavil pri poročilu Maje Bitenc o »posebni številki revije *Teorija in praksa: Slovenščina v javnosti po 40 letih*«. Korektno napisano; morda malo preveč hvalivno, pa vendar.

S pripombo: Že kmalu po začetku je v tem poročilu omenjeno tudi *Jezikovno razsodišče* kot »edino trajnejše od vseh takrat načrtovanih jezikovnopolitičnih in jezikovnokulturnih dejavnosti« (tako zapisano po: *Lengar Verovnik in Kalin Golob*). Ne vem sicer, od kod informacija, da je bila »dejavnost Jezikovnega razsodišča« načrtovana kot neposredno uresničevanje sklepov in načrtov s portoroškega zborovanja, čeprav sem bil zraven, me je pa zmotilo, da v priključni bibliografiji ob tem vseeno ni pri vsem drugem navedena tudi obsežna in natančno dokumentirana monografija *Jezikovno razsodišče* iz leta 1984 (gradivo je na 350 straneh skrbno zbral in s pojasnili opremil Janko Moder, izdala pa sta ga *Založništvo Tržaškega tiska* in koroška založba *Drava*). Prepričan sem namreč, da priključne bibliografije niso samo nujna dokumentacija, temveč tudi pomoč bralcem, ki bi hoteli vedeti kaj več; še posebej, če gre za tako temeljno reč, kot je razumevanje »edino trajnejše od vseh takrat načrtovanih jezikovnopolitičnih in jezikovnokulturnih dejavnosti«.

Ko pa se že vtikam v to, naj izrazim – brez posebnih pretenzij – še svoj pogled na *takrat* (pred 40 leti) in *zdaj*. Takrat smo bili glede jezika na okopih; skozi jezikovna vprašanja je na debelo sevala politika: tista, ki je jezik v javni rabi ogrožala, in prav tako seveda tista, ki si je z njim prizadevala za polno politično suverenost. Tudi vojaško (ob tem vmesno vprašanje: kako da niso uredniki posebne številke TiP za sodelovanje pridobili nekdanjega tesnega sodelavca Brede Pogorelec, potem pa dolgoletnega in spoštovanega profesorja na matični fakulteti TiP Toma Korošca, ki se je še posebej ukvarjal z *vojaško* slovenščino?) – Potem: v javnosti je takrat prevladovalo mnenje, če že ne prepričanje, da nam ogrožajo jezik »od zunaj« – tako da je velik del prebivalstva iskreno želel sodelovati pri njegovi »obrambi«. Kdor ne verjame, naj si v monografiji *Jezikovno razsodišče* podrobneje ogleda odzive na njegovo delo. – Danes se samo še kakšne jezikovno občutljivejše duše obregnejo ob amerikanizacijo sodobne slovenščine – toda amerikanizacija je globalen pojav in nam je nihče izrecno ne vsiljuje, redkokdo se boji, da nas ogroža. Nasprotno: zdi se nam gosposka, želimo si je navzeti, biti z njo bolj svetovljanski, kot v resnici smo; jezikovno pa služi največkrat kot mašilo in opičja gosposkost (naj se mi oprusti, da tako pišem). Za amerikanščino vsaj na videz ne stoji nobena samozvana, nasilna in za povrh morebiti celo bolj ali manj zabita avtoriteta.

Skratka: zdajšnje kulturno okolje je popolnoma drugačno. Jezikovno načrtovanje ni podprto z ničimer nejezikovnim, recimo političnim. Toliko bolj pa je pomembno, naj se sliši še tako noro, s kolikšno občutljivostjo »uradno« jezikoslovje ponuja jezikovni premislek. Popolna liberalizacija, v kakršno očitno sili, je sicer všečna, ker se zdi nadvse demokratična, toda že Aristotel je opozarjal, da sta demokraciji trajno nevarna brezvladje (anarhija) in vladavina ulice (ohlokracija). In to oboje seveda preži tudi na naš jezik. Mislím in upam, da nisem prenapet (ali prestar), ko mislim, da iz prerazvezanosti žuga razkroj jezikovne logike – »ulice« pač ne briga logika ali – bognedaj – tak ali takšen sistem.

Najbrž bo šlo komu v nos, ker ni več modno, če spomnim, da med NOB, ko je šlo dobesedno za slovenski »biti ali nebiti«, v skrivnih tiskarnah niso tiskali samo letakov in drugega propagandnega gradiva, tudi ne samo Prešernovih, Gregorčičevih ali Kajuhovih pesmaric, temveč tudi slovensko *slovnico*. Bogue zakaj, in to sredi krvave, smrtno nevarne vojne!?

Vsaj iz Cankarjevih časov je znano jezikovno *jugoslovenarstvo*. Po končani drugi svetovni vojni je to jugoslovenarstvo pridobilo nov zagon – pač z dejstvom, da so kljub deklarirani enakopravnosti jugoslovanskih narodov in s tem tudi njihovih jezikov bili nekateri jeziki, mišljena je seveda tako imenovana *srbohrvaščina*, protekcionirani: bili so za nekatera področja obvezni ne glede na republiške meje v vsej zvezni državi. Takratni slovenski politiki so bili mogoče res ubogi in zabiti (kot vsaj med vrsticami lahko marsikdaj beremo danes), so pa čutili ali celo vedeli, da pri jeziku ne smejo in ne morejo popuščati, ker je to življenjsko pomemben *okop suverenosti*, naj zvenijo besede še tako patetično. V podrobnosti se s tem kratkim pismom ne bom spuščal, bi pa rad spomnil, da je skrb za jezik in njegov položaj v javnosti spremljala slovensko politiko vse do državne osamosvojitve: zelo vidna označevalna dogodka sta bili politični(!) izjavi o jeziku v javnosti 1965 in potem 1979, ko je bila ustanovljena pri Svetu za kulturo Republiške konference SZDL posebna sekcija za slovenščino v javnosti; predsedovanje obojemu je bilo zaupano enemu najvidnejših mlajših literatov – označevalno! – Benu Zupančiču (žal je dobro leto po portoroškem slavističnem zborovanju umrl). – Brez slabe vesti potemtakem lahko izrazim domnevo, da je v »portoroškem trenutku« in kasneje tako imenovana slovenska »politika« delovala v skladu s svojo notranjo/prikrito resničnostjo ves čas: obrambno »nacionalistično« (v boljšem pomenu besede).

Da je naš jezik trajno »obsojen« na tovrstno orkestracijo, pa je pač njegova neizbežna usoda.

Lep pozdrav!

Matjaž Kmecl
(v davnih časih tudi urednik vašega/našega glasila)